

OTM TALABALARINI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Norbo'tayeva Iroda Yunusovna

*Toshkent viloyati, Chirchiq davlat pedagogika instituti
Ta'lim muassasining boshqaruv yo'nalishi 2-kurs magistranti*

ANNOTATSIYA

O'quv jarayonida universitet talabalarining ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarini shakllantirish oliy ta'lim ta'lim standartining bugungi kundagi asosiy talabidir. Maqolada o'quv va kognitiv faoliyat, talabalarning amaliy kasbiy va ijtimoiy faoliyatini tashkil etishning dolzarbligi, bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlash masalalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: kompetentsiyaga asoslangan yondashuv, ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar, kasbiy kompetensiyalar.

ABSTRACT

The formation of social and personal competencies of university students in the educational process is a key requirement of today's higher education standard. The article discusses the issues of educational and cognitive activity, the relevance of the organization of practical professional and social activities of students, ensuring personal and professional development of future professionals.

Keywords: competency-based approach, social and personal competencies, professional competencies.

АННОТАЦИЯ

Формирование социальных и личностных компетенций студентов вузов в образовательном процессе - ключевое требование современного стандарта высшего образования. В статье рассматриваются вопросы учебнопознавательной деятельности, актуальность организации практической профессиональной и общественной деятельности студентов, обеспечение личностного и профессионального развития будущих специалистов.

Ключевые слова: компетентностный подход, социально-личностные компетенции, профессиональные компетенции.

KIRISH

Oliy ta'lim tizimi "axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining doimiy rivojlanishi sharoitida ..., raqamli transformatsiya jarayoni" [1, 3-bet.] "... tez ijtimoiylasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash muammosini hal qiladi. Bunda ish beruvchi talablari va zamonaviy axborot jamiyatining raqobat sharoitlaridagi

o'zgarishlarning yuqori dinamikasini hisobga olgan holda" [2, 6-bet] amalga oshirilmoqda. Bugun zamon bilan hamnafas bo'lib, kompetensiyaviy yondashuv kontekstidan kelib chiqqan holda oliy ta'lim tizimidagi o'zgarishlarning asosiy tendensiyalariga e'tibor qaratish zarur.

Oliy ta'limning ta'lim standarti ta'lim dasturlarini o'zlashtirish natijalariga qo'yiladigan talablarni shakllantiradi, unga ko'ra oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisi nafaqat kasbiy, balki ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarga ham ega bo'lishi kerak. Mehnat bozoridagi zamonaviy sharoitlar universitetlardan kasbiy va shaxslararo o'zaro munosabatlarning turli sohalarida samarali aloqalarni o'rnatishga, samarali hamkorlik qilishga, jamoada ishlashga va ishlab chiqarish muammolarini konstruktiv hal qilishga qodir bo'lajak mutaxassisni kasbiy va shaxsiy tayyorlashni talab qiladi. Shu munosabat bilan bo'lajak mutaxassisning kasbiy va shaxsiy tayyorgarligi blokining segmenti sifatida ijtimoiy va shaxsiy vakolatlarni rivojlantirish muammosi alohida ahamiyatga ega. "Ijtimoiy fanlarni o'qitish" mutaxassisligi talabalarining ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun quyidagi o'quv fanlari muhim salohiyatga ega bo'lishi kerak: "Pedagogika", "Kasb-hunar ta'limi muassasasida tarbiyaviy ish metodikasi", "Umumiy fanlarni o'qitish metodikasi". O'quv fanlari mazmuni ijtimoiy yo'naltirilgan statistik ma'lumotlar, misollar, matnlar, nashrlar, rolli vaziyatlarni o'z ichiga oladi; o'qitishning interfaol usullaridan (munozaralar usuli, loyihalar usuli, o'zaro tahlil va baholash usuli, introspektsiya va o'z-o'zini baholash, vaziyatni tahlil qilish usuli, o'quv materialini mazmunini baholash, portfolio) foydalanishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, kasbiy ahamiyatga ega amaliy vazifalar va muammoli vaziyatlar talabalarning rivojlanish darajasiga, universitet talabalarining yosh xususiyatlari bilan belgilanadigan ularning "haqiqiy va bevosita rivojlanish zonasiga" mos keladi. 17 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan davrda (J.C. Vygotskiy) ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsining dinamikasi etarli darajada shaxsiy va ijtimoiy etuklik bilan ajralib turadi. Bu o'qituvchining pedagogik yordami bilan o'quvchining o'zini-o'zi anglashning ongli, mustaqil xarakterini anglatadi, o'zini o'zi rivojlantirish uchun shakllangan motivatsiyani rag'batlantiradi va shu bilan birga o'quvchining fikrlash qobiliyatiga tayanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ta'lim "... kelajak kasbiy faoliyat mazmuni va texnologiyalari kontekstida o'rganishning asosi" bo'lgan kasbiy va ijtimoiy-shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirish va amaliyotda qo'llashga tayyor mutaxassisni tayyorlash vositasiga aylanadi" [3, 20-bet]. Kuchli rivojlanish potensialiga ega bo'lgan ta'limdagi faoliyat paradigmasi ta'lim jarayonidagi munosabatlar tizimidagi o'zgarishlarni ko'rsatdi, o'qituvchi esa asosiy "ta'lim resursi" bo'ladi, chunki bu shaxslarning (o'qituvchi va talaba) o'zaro aloqasi orqali amalga oshiriladi. [4, 89-bet]. O'qituvchining vazifasi

o'quvchini ta'lim faoliyatiga jalb qilish, uning tashabbusini qo'llab-quvvatlash, yangi narsalarni mustaqil ravishda tushunish, o'z faoliyati jarayoni va natijasini boshdan kechiradi. O'qituvchi va talabaning o'zaro bog'liq faoliyati bir vaqtning o'zida ikkinchisining ongi va xulq-atvorini shakllantirish, uni o'z-o'zini rivojlantirish, o'zo'zini tarbiyalash va o'z-o'zini tarbiyalashga undashga qaratilgan. O'qituvchining faoliyatni boshqarishi va talabalarga maslahat berishi muhim, "... o'z-o'zini ta'minlash, jamoada ishlash, taqdimotlar tayyorlash, kasbiy ishlarni ishlab chiqish va hokazo ko'nikmalarini shakllantirish". [3, 22-bet], ya'ni zarur bilimlarni egallash va amaliy tajribani o'zlashtirishga ko'maklashishdan iborat. Kasbiy rivojlanish, kompetensiyaga asoslangan yondashuv kontekstida universitet talabalarining ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarini shakllantirish biz tomonidan fan-kasbiy bilim, ko'nikma, ko'nikmalarning ajralmas majmuini bosqichma-bosqich egallash, shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish sifatida belgilanadi. bo'lajak mutaxassis uchun kasbiy faoliyatning nazariy va amaliy vazifalarini hal qilish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarning tarkibiy qismlariga ega [5, 3-bet]. Biz "ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar" tushunchasini motivatsion va qadriyat fazilatlarini (mas'uliyat, tashkilotchilik, mustaqillik, maqsadga muvofiqlik, tashabbuskorlik) va o'ziga, atrofdagilarga va ijtimoiy qobiliyatlarni ta'minlaydigan faoliyatga bo'lgan qiymat-semantik munosabatni o'zida mujassam etgan shaxsiy ta'lim sifatida aniqlanadi. [5, 7-bet]. Talabalarining kasbiy kompetensiyalarining quyidagilarga murojaat qilamiz: bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati; boshqaruv va tashkiliy fazilatlar (tahlil qilish, rejalashtirish, faoliyatni muvofiqlashtirish, ijtimoiy va kasbiy faoliyat sohasida aks ettirish qobiliyati), tashkilotchilik qobiliyatlari (jamoada ishlash qobiliyati, qaror qabul qilish qobiliyati). Yuqorida qayd etilgan o'quv fanlarini ilmiy metodik ta'minlash, an'analar va innovatsiyalar uyg'unligi, "o'qituvchi – talaba", "o'qituvchi – talaba yetakchi – o'quvchilar jamoasi" munosabatlariga asoslangan o'quv va darsdan tashqari faoliyatning integratsiyasi, o'quv predmetining o'zaro ta'siri e'tiborlidir. "Rahbar - professor-o'qituvchilar jamoasi - talabalar jamoasi" va boshqalar talabalarni universitet hayotiga jalb qilishni ta'minlash, bir qator qadriyatlarni belgilash, ularning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish imkonini beradi.

O'quv jarayonida turli didaktik shakllar, usullar va vositalar yordamida kelajakdagi kasbiy faoliyatning predmeti va ijtimoiy mazmuni izchil modellashtiriladi, ya'ni bilimlarni o'zlashtirish ijtimoiy va kasbiy faoliyat orqali sodir bo'ladi, o'quvchi esa tizimli ravishda " kelajak kasbiga yaqinlashish" [6, 14-bet]dan iborat bo'ladi. O'quv jarayonining bir qismi bo'lgan o'quvchilarning o'quv va bilish faoliyatining eng samarali shakllaridan biri talabalarining mustaqil ishi bilan belgilanadi. Qoida tariqasida, mustaqil o'quv ishi deganda qo'yilgan didaktik maqsadni amalga oshirishga qaratilgan har qanday tashkil etilgan faol faoliyat tushuniladi. Shu bilan birga, har xil turdagi mustaqil o'quv va darsdan tashqari mashg'ulotlar, vaziyatlarni jamoaviy tahlil

qilish yoki echimlarni topish usullarining kombinatsiyasi "...o'quvchilarning asosli isbotlash, o'z g'oyalari va natijalarini o'zo'zini taqdim etish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, "kelishmovchilik" madaniyati, murosaga erishish, nizolarni hal qilish" kabi jihatlariga ega bo'ladi[7, 3bet]. Talabalarning mustaqil ishi nafaqat bilim qobiliyatini shakllantiradi, balki turli xil axborot manbalari bilan ishlash ko'nikma va malakalarini, tahliliy qobiliyatlarni, tashkilotchilik, mas'uliyat, o'z-o'zini nazorat qilish, rejalashtirish kabi shaxsiy fazilatlarni kengaytiradi.

CONCLUSION

Amaliy mashg'ulotlarning markazida kelajakdagi kasbiy faoliyatni modellashtirishni o'z ichiga olgan konteksga asoslangan faoliyat yondashuvi yotadi. Bir-biriga nisbatan bag'rikenglik munosabati asosida muloqotda qo'shma faoliyat olib boradigan o'qituvchi va talabaning o'zaro munosabati tenglik, sheriklik xarakteriga ega. Shu bilan birga, o'qituvchi o'quv jarayonini diagnostika qilish, tegishli diagnostika usullarini qo'llash va o'quvchilarning o'zini o'zi diagnostika qilish qobiliyatiga ega. Ta'lim jarayonining amaliy yo'nalishi talabalarning qiziqishlari va potentsial imkoniyatlarini hisobga olgan holda kasbiy yo'nalishda rivojlanishini ta'minlashga qodir. Turli ijtimoiy, kasbiy va boshqaruv rollarini o'zlashtirish, shuningdek, ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy vakolatlarni shakllantirish ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega. Zamon talablaridan kelib chiqib, universitet talabalarini kasbiy va shaxsiy tayyorlash jarayonida kompetensiyaga asoslangan yondashuv g'oyalarini hayotga tatbiq etish shaxsning ijodiy o'zini-o'zi anglashini hamda ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarning shakllanishini ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda bitiruvchilarga faoliyatning turli sohalarini mustaqil ravishda o'zlashtirishga va professional martabani muvaffaqiyatli loyihalashga yordam beradigan asosiy omil bu talabaning ijtimoiy shaxsiy kompetensiyasi hisoblanadi.

REFERENCES

1. Жук, А.И. Стратегия подготовки педагогических кадров для развития электронного образования/ А.И.Жук, О.А.Минич // Адукацыя і выхаванне.– 2018. № 2.– С. 3–9.
2. Богуш, В.А. Актуальные вопросы развития непрерывного профессионального образования в Республике Беларусь / В.А.Богуш // Вышэйшая школа.– 2017. № 1.– С. 4– 6.
3. Жук, О. Л. Направления модернизации высшего образования и требования к педагогическим компетенциям преподавателей в контексте Болонского процесса / О. Л. Жук // Вышэйшая школа. — 2015. — № 5. — С. 18—22.
4. Вязникова, Л. Ф. Преподаватель и студент в пространстве взаимодействия / Л. Ф. Вязникова // Педагогическое образование и наука. — 2016. — № 2. — С. 89—91.

5. ugli Sapayev, V. O. (2020). THE ACTUALITY OF IMPROVEMENT IN RURAL SOCIAL STANDARD OF LIVING IN UZBEKISTAN. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(11), 147-151.
6. Sapaev, V., & Madrakhimov, A. (2020). The transformation of social consciousness and intelligence of rural population on social life of Uzbekistan. Norwegian Journal of Development of the International Science, (39-4), 54-56.
7. Sardor, K., & Valisher, S. (2020). INSON ONGI MILLIY G'OYA TIZIMI ELEMENTI SIFATIDA. Academic research in educational sciences, (4).
8. Khujanova T. Special proficiency-the provision of youth protection //Scientific researches for development future. – 2019. – C. 50-52.<https://tsue.scienceweb.uz/index.php/archive/article/download/3901/2989/#page=51>
9. 9. Khujanova, T. (2019). Problems of perfect protection of the young generation in globalization processes. In Science and practice: a new level of integration in the modern world (pp. 15-18).